

Kókai Károly interjúja Simon Rees-szel, a Bécsben 2011. május 12 és június 18 között megrendezett *East by South West* című kiállítás kurátorával

☛ **Kókai Károly:** Az *East by South West* katalógusában megjelent írása¹ szerint a cím arra utal, hogy délnyugat felé elindulva nem lehet eljutni keletre. Most, miután bezárultak a kiállítások, hogyan néz ez ki, sikerült eljutni keletre?

☛ **Simon Rees:** Szigorúan fizikai értelemben nem lehet eljutni oda.

☛ Rossz irányba vezettek az egyes kiállítások?

☛ Nem. Úgy gondolom, hogy a kérdés felkeltette az emberek érdeklődését. Eljuttattak egy összehasonlítási ponthoz.

☛ A kurátorok jutottak el erre a pontra?

☛ Meg a látogatók is. Ismertem a kurátorok nagy részét. Így engem elsősorban a közönség, az osztrák újságírók és azok érdekeltek, akik az alapítványokat vezetik, valamint az, hogy ők másképp lássák a világot, kitáguljon a földrajzi horizontjuk.

☛ A curated by korábbi években szervezett programjaihoz képest a balti államokkal, Törökországgal és Oroszországgal bővült a megjelenő országok köre.

☛ Északabbra, délebbre és keletebbre próbáltuk kitolni az Erste Bank és a Kultur Kontakt érdeklődésének határvonalait.

☛ Hogyan reagált minderre az Erste Bank és a Kultur Kontakt?

☛ Az Erste Bank beindította az első együttműködését Litvániával. Mivel ez egy üzleti intézmény, csak azokban az országokban támogat projekteket, ahol bankjai is vannak. Eddig úgy tűnt, az Erste Bank támogatásai megálltak Lengyelországban. Ősztől viszont van már egy együttműködés Litvániával is. Ez biztató.

¹ Simon Rees: *East by South West. Twenty-one Points on the Compass?* in: Elisabeth Noever-Ginthör et al. Szerk., *east by south west. curated by_vienna, 2011: 34-39.*

THEA DJORDJADZE munkája

kiállításrészlet a Galerie Meyer Kainer-ban, © Fotó: Karl Kühn

☛ Az *East by South West*² összekapcsolódik a *Departure* nevű osztrák intézménnyel³ és a *Viennafair* nevű művészeti vásárral.⁴ Mi volt a szerepe Christoph Thun-Hohensteinnek, a *Departure* vezetőjének, illetve Georg Schöllhammernek és Hedwig Saxenhubernek, a *Viennafair* művészeti vezetőinek?

☛ Schöllhammernek és Saxenhubernek nem volt semmilyen szerepe az *East by South West*tel kapcsolatban.

☛ Schöllhammer az Erste Banknak dolgozik.

☛ Minden nagyon szorosan van együtt. Az alapötlet az volt, hogy az *East by South West* és a *Viennafair* egyszerre történjék, hogy elég nagyszámú közönséget tudjunk elérni. Az átfogó koncepció végül pedig azt célozta meg, hogy három nagy rendezvényt rendezzenek meg egymással párhuzamosan Bécsben, s ennek eredményeképpen az Egyesült Államokból és Európából más részeitől is idejöjjenek az emberek.

☛ Ez a három dolog a *Viennafair*...

☛ A *Viennafair*, a *curated by* és a fiatal művészetet bemutató új vásár, *Fruits, Flowers and Clouds* címmel, a MAK-ban.⁵

☛ Csak az volt adott, hogy van három esemény és Ön pedig függetlenül dolgozott?

☛ A *Viennafair*-nél 2008 óta én vagyok a Kelet-Európa szakértő. Én vagyok az egyetlen nem üzleti tanácsadó: nem vezetek galériát, intézményi kurátor vagyok, én dolgozom a kelet-európai galériákkal. Christoph Thun-Hohenstein pedig felkért, hogy működjek együtt a *Departure*-rel és vele: csináljunk közösen egy kelet-európai kiállítást. Ez volt a feladat. Mint minden munkafolyamat során, különböző ötleteim voltak.

☛ Például?

☛ Az első ötletem az volt, hogy Kelet-Európa azonos a volt Habsburg Birodalommal, de a kiállításokon ezt a viszonylag jól behatárolható területet ki kell terjeszteni, legalábbis északabbra.

☛ Úgy érezte, hogy az osztrákok Kelet-Európát a valamikori Habsburg Birodalommal azonosították?

☛ Igen, mert ez volt az alapvető érdeklődési területük: a valamikori Jugoszlávia, Csehország és Szlovákia, Magyarország és részben Lengyelország.

☛ Talán még Románia.

☛ Talán még Románia és egy kicsit Bulgária. De sohasem foglalkoztak Oroszországgal. Az e-mailjeinkben Thun-Hohensteinnel úgy gondoltuk, hogy a földrajzi tér kérdésköre egy érdekes felvetés lehet, így ez lett végül a kiállítás témája. Aztán, a galériákkal folytatott második

² <http://www.curatedby.at>

³ <http://www.departure.at>

⁴ <http://www.viennafair.at>

⁵ *Fruits, Flowers and Clouds*. MAK, Bécs, 2011. máj. 12 – 14.: <http://www.fruitsflowersandclouds.at/default.aspx?l=232>

találkozón, hiszen a résztvevő galériák a partnereink voltak, szóba került Izrael, Görögország és Törökország is.

☞ *Ezek a találkozók részt vett mind a 21 galéria?*

☒ Mind a 21.

☞ *Mind a 21 a lelelejtől?*

☒ A lelelejtől.

☞ *Kezdetől fogva le volt fixálva, hogy melyik galéria vesz részt?*

☒ Az a szabály, hogy csak olyan galériák szerepelhetnek, amelyek részt vesznek nemzetközi vásárokon. Jelentkezett is még néhány galéria a múlt évben nemzetközi vásárookra, és így akár 23 galéria is szerepelhetett volna, de kettőt elutasítottak. A szabály mindenre vonatkozott, és persze minden galériát felkértünk arra, hogy vegyen részt a szervezésben. Valaki azt mondta, hogy Törökország, valaki meg azt, hogy Izrael és megint más azt, hogy Görögország. Így elkezdtünk gondolkodni Törökországon, Izraelen és Görögországon.

A végén Törökországban egyeztünk meg az integráció miatt: hasonló integrációs folyamat zajlik most Törökországra vonatkozólag, mint a 2004-es EU kibővítés alkalmából. Hídépítés folyik, így ez egy hasznos összehasonlításként bizonyult.

☞ *És hogy került be Oroszország?*

☒ Én észak felé akartam kiterjeszteni a területet. A déli irány a galériákkal való konzultáció folyamán jött be. Oroszország olyan, mint amikor egy nagy medve ül itt. Ha már elkezdek gondolkodni az osztrák császáron és az oszmán szultánon, akkor már az orosz cárról is el kell kezdenem gondolkodni.

☞ *A galériák maguk választották ki a kurátorokat?*

☒ Azok a galériák, amelyeknek voltak kelet-európai művészekkel és kurátorokkal tapasztalataik, maguk választották ki a nekik megfelelőeket. Így én 11-et ajánlottam a 21 kurátor közül, a többi galéria pedig saját magától tett javaslatot. Csak attól függött az egész, hogy milyen kapcsolatokkal rendelkezett az adott galéria és, hogy mely művészekkel dolgozott együtt. Martin Janda például évek óta dolgozik Roman Ondákkal, így sok ezirányú kapcsolata volt. Ursula Krinzinger is többekkel dolgozik együtt ..., de a végén mégis én tettem neki egy javaslatot, mivel az, akire ő gondolt, nem állt rendelkezésre. Georg Kargl ... – szóval ez változó volt. Sokaknak voltak kelet-európai tapasztalataik.

☞ *És azokban az esetekben, amikor Ön javasolt valakit, hogyan történt mindez?*

☒ Biztosítani szerettem volna, hogy minél több ország legyen reprezentálva. Néhány esetben például azt mondta valaki: épp Lengyelországban jártam és nagyon érdekesnek találtam, kezdhethetnék esetleg valamit Lengyelországgal?

ŽILVINAS LANDZBERGAS
The Future Is Now (részlet), 2011, Courtesy Žilvinas Landzbergas

Liliana Popescu és Ulrike Payerhofer TOMAN TOLICI *(Cím nélkül)*, 2010
festménye előtt a Knoll Galériában, © Fotó: Karl Kühn

Vagy: újabban Párizsban láttam ennek a fiatal művésznek a munkáit, csinálhatnánk vele valamit...

☞ *Viktor Bucher azt mesélte...*

☒ ...hogy ő választotta ki a kurátort.

☞ *Megkérdeztem Hans Knollt, aki azt mondta, hogy Liliana Popescut...*

☒ ...ő maga választotta ki.

☞ *A Charim galériában viszont Ön javasolta a kurátort.*

☒ Igen. Miryam Charim azt mondta, hogy Romániával szeretne valamiképpen foglalkozni.

☞ *Ismerte Ami Barakot?*

☒ Ismerem, már csak azért is mert ő a kurátorság egyik „atyja”. Sokáig ő volt a Nemzetközi Kurátor Szövetség elnöke, amelynek én is tagja vagyok. De benne volt egy zsűriben is, amelytől évekként elzárult egy ösztöndíjat kaptam.

☞ *Az eredeti ötlet az volt, hogy megnézik a kelet-európai régiót. Hogyan valósult meg ez az ötlet? Mi a mostani hétvégén lezárult projekt eredménye? Korrektül jelent meg ez a terület?*

☒ Sokan dolgoztak Lengyelországgal. Többben, mint ahogy én vártam. De nagy országról van szó, és így ez talán érthető. Csak egy galéria választotta Oroszországot: Grita Insam. Adam Budak, aki egyébként lengyel, a Kaukázussal foglalkozott Kerstin Engholmnál. Azt hiszem az is természetes, hogy csak egy bemutató

CIPRIAN MUREȘAN
Cím nélkül, 2009.
Courtesy Plan B
Gallery Kolozsvár és
Berlin

foglalkozott a Kaukázussal, mivel ez egy meglehetősen távoli vidék. Lettország és Észtország szerepeltetése számomra csalódást okozott, Knollnál szerepelt csak művész mindkét országból. Végül három nagy projekt foglalkozott Litvániaiával, de ez teljesen az én közreműködésem nélkül történt. A Krobath galéria projektje Jiří Kolář-ral és Běla Kolářová-val nagyszerű volt. Hihetetlenül jól sikerült. Ennek révén Csehország, az egyik legközelebbi ország, nagyon erősen lett reprezentálva. És ez csak egy bemutató volt. Románia két helyen is komoly súllyal volt jelen, hiszen szintén egy nagy országról van szó. A két ország, amely nem szerepelt egyik galériában sem: Fehéroroszország és Ukrajna. Pedig komolyan próbáltam a résztvevők figyelmét felkelteni ezeknek az államoknak az irányába is. De csak a *Viennafair*-en rendezett egyik beszélgetésre sikerült valakit meghívnom. Ez szegény, mert területileg Ukrajna a legnagyobb állam Európában – persze attól függően, hogy miként kezeljük Oroszországot. Szóval ez csalódás volt.

✚ *És hogyan látja Magyarországot képviselőt?*

✘ Nos, azt hiszem, ez alkalommal kevésbé volt képviselve, mint ahogy én elképzeltem.

✚ *Knollnál volt két...*

✘ Knollnál két művész volt.⁶

✚ *...de nem volt egy kurátor sem.*

✘ Nem. Nem volt magyar kurátor. Bencsik Barnabás itt volt a megnyitón és a kollégái, Páldi Livia és Petrányi Zsolt is. Mind itt voltak a városban, de nem vettek részt az eseményekben. Ez meglepett, mivel Csehország, Szlovákia és Magyarország a legismertebb és a leginkább – 365 napon keresztül – jelenlevő

országok a bécsi művészeti életben. Utánuk következik Horvátország és Szerbia. Talán az lehet mindennek az oka, hogy az emberek egy új irányt kerestek.

✚ *Őn többször járt Magyarországon.*

✘ 2007-től minden évben.

✚ *Mint látogató?*

✘ Kutattam.

✚ *Hosszabb ideig?*

✘ Az első utam négy napos volt, a második öt.

✚ *Mit ért kutatás alatt?*

✘ A harmadik utam a Csörgő Attila-kiállításához kapcsolódott, amely akkor nyílt meg a Ludwig Múzeumban.⁷ Azért mentem, hogy készítsek egy interjút vele a vilniusi katalógus számára. A vilniusi Contemporary Art Centre-nek is át kellett volna vennie a kiállítást, de a pénzügyi krízis miatt ez elmaradt. Művészeket kerestem jövőbeli projektjeimhez, írtam néhány cikket Budapestről a *Frieze* magazin számára⁸, mivel én vagyok ott a kelet-európai tudósító. Szeretem a várost, ismerek ott embereket. És van néhány művész, akiknek jobban kellene képviseltetve lennie.

✚ *Fiatalok?*

✘ Egy középgenerációs és két fiatalabb művész. Majd meglátjuk. Kurátornak lenni annyiban probléma, amennyiben a projektek gyakran három évvel később valósulnak meg.

✚ *A galériákat járva számomra két korszak jelent meg hangsúlyosan, az 1989 előtti és...*

✘ ...a 2000 utáni.

✚ *...vagy a jelenlegi, a 2009-2010-es. Ami feltűnt, hogy a fiatal művészek is politikai művészetet csinálnak, amennyiben a múltból próbálnak valamit elmondani. A kommunista múlt, a diktatúrák ideje azok műveiben is hat, akik nem is éltek még akkoriban.*

✘ Az 1980-as években születtek, így nem tapasztalták ezt meg.

✚ *Nem emlékezhetnek semmire, és mégis akkori emlékműveket fényképeznek. A kérdés az, hogy ez a kelet-európai művészetre jellemző, vagy csak erre a kiállításra?*

✘ A legjobb kifejezés erre a „kommunista utóhatás”.

✚ *A politikai művészet azért van itt túlréprezentálva, mert a művészek így látják a világot, vagy pedig azért, mert a kurátorok ilyen műveket választanak ki?*

✘ Ez kb. fele-fele arányban igaz, azt hiszem.

✚ *Talán csak mi akarjuk ezt így látni...*

✘ A nyugati közönség Kelet-Európától mindig egy politikai történetet vár el.

✚ *És a művészek csak kiszolgálják ezt.*

✘ A művészek talán csak dolgoznak a műveiken és a kurátorok azok, akik... Nic Iljin, a

⁷ Csörgő Attila: *Arkhimédész pont*. Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2009. okt. 29 – 2010. jan. 24.

⁸ http://www.frieze.com/issue/review/agnes_denes/

⁶ Györfly László és Pinczehelyi Sándor

Guggenheim Alapítvány nemzetközi fejlesztési igazgatója például azt kérdezte egy paneldiszkusszió alkalmával: „ez egy érdekes beszélgetés, de vajon képes-e a művészet arra, hogy olyan kliséket döntsön le, amelyek kifelé is reprezentálnak, vagy pedig csupán egy zárt kör részére van jelentősége?” Mivel senki nem adott választ a meghívottak közül, én azt feleltem, hogy a kérdés jó, de példának okáért hiába csinált Deimantas Narkevičius számos, nagyon jó művet, mégis minden nyugati kurátor arra a munkájára kíváncsi, amelyben „visszaállít” a talapzatára egy Lenin szobrot.⁹

⊕ *A kérdés az, hogy miként integrálódik a kelet-európai művészet a világ művészetébe illetve a nyugati művészetbe?*

⊗ *Ez most történik. Mivel az amerikai művészetbe eddig még nem integrálódott. A MOMA-ban Mark Nash most csinál egy videó kiállítást, a New Museumban pedig Masimiliano Gioni dolgozik egy nagy bemutaton. New York tehát most odafigyel erre a régióra. Európában ez gyorsabban történt. Például az Erste Bank és a Kultur Kontakt útján.*

⊕ *A kérdés az, hogy mi a szerepe a kelet-európai művészetnek? Mi alapján lehet felismerni azt, hogy valami innen származik? Ha egy kelet-európai művész Párizsban vagy New Yorkban dolgozik, látjuk munkáján, hogy honnan jött, egy osztrák művész esetében nem látni, hogy Ausztriából jön.*

⊗ *Két dolog jelenik meg karakterisztikusan a kelet-európai művészeknél: a humor és a politika.*

⊕ *Lehet, hogy léteznek a nyugattal a különféle kapcsolatok, projektek, és pénz is áramlik ide, de ugyanakkor a kelet-európai művészeknek egy sajátos szerepet kell eljátszaniuk. Ők...*

⊗ *...egy gettóba vannak zárva. Most azt is mondhatnám, hogy ők az utolsó remény. A korábbi Nyugat, az eindhoveni Van Abbemuseum egy nagy projektje¹⁰ szerint, amely az Erste és a Transit támogatásával folyik, csak úgy létezhetett, hogyha volt egy ellentéte, ellenpontja. Ez összeomlott, így oda a nyugati azonosság is. Ez persze azért természetesen úgy működik, hogy a Nyugat folyamatosan úgy építi fel az önképet, hogy mást tesz érte felelőssé.*

⊕ *Ez azt jelenti, hogy a kép, amelyet az East by South West mutat, ez...*

⊗ *...egy korrekt kép.*

⊕ *...a kelet-európai művészet a világ művészetében elfoglalt helyének egy korrekt képe.*

⊗ *Igen. Mivel ez rá van kényszerítve a kelet-európaiakra, ha akarják, ha nem. Mert különben ki mondaná el az ő történetüket?*

9 Once in the XXth Century (8 min., 2004)
10 <http://www.formerwest.org>

Cserba Júlia

Partra vetett reminiszcencia

Franciaország mintegy hatvan kortárs művészeti központtal rendelkezik:¹ ezek jelentős része nagyvárosok periferiáján, kisvárosokban, sőt egészen kis településeken működik. Eltekintve attól a néhánytól, amelyek épületét eleve ebből a célból hozták létre, a kortárs művészeti központok zöme rendeltetésüket tekintve a legszokatlanabb létesítményekben, XVI. századi reneszánsz kastélyban, kikötői halárverési csarnokban, elhagyott nyugdíjas otthonban, hajdani raktárban, laboratóriumban, kazángyártó üzemben, csokoládégyárban, középkori apátságban, elnéptelenedett zsinagógában lelt otthonra. A különös helyek közül talán a legkülönösebb Limousin megyében található: a művészeti központ egy teljes szigetet foglal el, és Franciaország egyik legnagyobb kiterjedésű mesterséges tava öleli körbe. A sziget neve Île de Vassivière, az intézményé pedig, amely ez év őszén ünnepli fennállásának huszadik évfordulóját, Centre Internationale d'Art et du Paysage (Nemzetközi művészeti és tájközpont).²

A háború utáni Franciaországban ugrásszerűen megnövekedett energiaigények kielégítésére új vízerőművekre volt szükség. Ezek egyikét 1949-ben egy viszonylag gyéren lakott, Limoge-tól kb. 60 km távolságban fekvő vidéken kezdték építeni, és a duzzasztógáttal elrekesztett patak felgyülemllett vizéből képződött az a mesterséges tó, amelynek legnagyobb szigete az Île de Vassivière. A vízzel elárasztott völgy korábbi lakóit elköltöztették, házaikat lerombolták. Az emberi jelenlét tárgyi maradványai ugyan a tófenéken rekedtek és láthatatlanná váltak, a települések létezésének-eltűnésének ma is élénken élő közös tudata azonban alapvetően meghatározza a hely atmoszféráját. Nem véletlen, hogy az ide látogató művészek közül többen is az elmerült falvakra utaló műveket hoztak létre.

1 <http://www.dca-art.com>

2 <http://www.ciapiledevassiviere.com>

l'île de Vassivière
Courtesy IGN (France)
– Photothèque
Nationale